

Luka Bogdanić

Rockefellerova 45, HR-10000 Zagreb
lukabogdanic@libero.it

Od slabe misli do slabog komunizma

Gianni Vattimo: *Ecce comu. Come si ri-diventa ciò che si era*, Fazi Editore, Roma 2007.

Sažetak

Knjiga jednoga od vodećih suvremenih talijanskih filozofa Giannija Vattima, Ecce komun, s podnaslovom Kako se (po)novo-postaje ono što se bilo, značajna je iz nekoliko razloga. Prvi od njih leži u lucidnoj analizi tzv. »krize demokracije«, njenih institucija, te općenito predstavničkih tijela demokratskog političkog sistema. Povrh toga, ona ukazuje na krizu kapitalizma, koji nije u stanju smanjiti sve veće ekonomske razlike te čiji se razvoj pokazuje ekološki neodrživim. Osobito drugi dio knjige, prikazuje razvoj Vattimovih teoretskih promišljanja i posljedice tog razvoja na njegove praktičko-političke stavove. Djelo ukazuje na ono što je novo u njegovu promišljanju, ali istovremeno i kako su te nove postavke i zaključci proizašli iz dosadašnjeg filozofskog puta autora. Konkretno djelo ukazuje kako promišljanje slabe misli, kritike apsolutnih vrijednosti, u ovom povijesnom trenutku nužno vodi zaključku da treba postati komunist. Isto tako na pitanje zašto čitati Ecce komun moglo bi se odgovoriti: zato da bi se u potpunosti shvatile ne samo praktično-teoretske implikacije Vattimove misli već i njezin razvojni put, pa utoliko i njezine osnove.

Ključne riječi

Gianni Vattimo, komunizam, kršćanstvo, slaba misao, Martin Heidegger, Friedrich Nietzsche, Karl Marx

Ecce komun. Kako se (po)novo-postaje ono što se bilo hermetički je naslov¹ najnovije knjige Giannija Vattima, vodećega talijanskog prestavnika tzv. »filozofskog postmodernizma«, u kojoj politički put autora služi kao paradigma-odgovor na pitanje: može li se danas biti komunist? Već sam naslov uvodnog poglavlja sugerira afirmativan odgovor, *Budućnost religije, budućnost*

1

Ecce comu je neprevediv naslov, koji aludira na *Evo komunizma* ili *Evo komunista*, utoliko se može prevesti s *Evo komun.*, u smislu *Evo komun(izma)*. Isto je tako jasna izrazita (nesumnjivo intendirana) asocijativnost na naslov Nietzscheove biografije *Ecce Homo* (1889.), čije je podnaslov *Kako se postaje što se jest*. Izvorno, izraz 'Ecce homo' (doslovno, 'Evo čovjeka'), potječe iz Evanđelja po Ivanu (lat. prijevod Biblije, *Vulgata*), te ga izgovara Poncije Pilat obraćajući se Židovima, ukazujući na izbičevanog čovjeka-Isusa: »A Pilat

ponovno izide i reče im: 'Evo vam ga izvodim da znate: ne nalazim na njemu nikakve krivice'. Izide tada Isus s trnovim vijencem, u grimiznom plaštu. A Pilat im reče: 'Evo čovjeka!'« (Ivan 19,5). Dakle, osnovni smisao izreke jest evo pravednog, izmučenog i *nevinog* čovjeka. Utoliko čovjeka kao moralnog uzora i primjera dosljednosti. Navedeni pasus Biblije kroz stoljeća je inspirirao umjetnike (slikare i pisace), a najpoznatiji ikonografski prikazi te scene su *Ecce Homo* od Caravaggia (1605.) i H. Boscha (1475–1480).

komunizma, jer kako Vattimo piše u prvoj rečenici knjige, »teze, mišljenja i pozicije, koje se izlažu u ovoj maloj knjizi, plod su političkog iskustva... koje je navelo autora na zaključak da treba (po)novno-postati Komunist«. ² Iskustvo o kojem govori Vattimo jest njegov životni put, osobito onaj posljednjeg desetljeća. Opća karakteristika tog puta bila je i jest *hod kroz opozicije*. Hod koji se odvijao kroz poziciju »katokomizma« (ova sintagma dolazi od riječi *katoličko* i *komunizam*, dakle, upućuje na neku vrstu katoličkog komunizma). U ovome djelu Vattimo promišlja dva osnovna pitanja: *Što znači danas biti komunist*, odnosno za kakav se komunizam danas treba zalagati i kakav komunizam možemo promišljati? *Koji je odnos katoličanstva-kršćanstva prema takvom političkom opredjeljenju?* Dakle, osnovna je tema knjige nužno-nađena (*ritrovanda*) komunistička nada.

Vattimova pozicija u odgovorima na navedena pitanja jest opozicijska, kako u odnosu na dominantno poimanje katoličanstva tako i u odnosu na uvriježeno poimanje komunizma. Uzrok tomu treba tražiti upravo u njegovu životnom putu, odnosno, kako sam kaže, u konstanti njegova odrasla života, katokomunizmu. Iako danas sve više teži tome da zamijeni *katoličko s kršćanskim*, jer nakon onoga što je

»... Katolička crkva sve više postajala, nakon posljednjih pontifikata, ono u čemu osjećam da bi se trebao prepoznati jest opća i šira kvalifikacija kršćanina. Luther je tako govorio o slobodi kršćanina upravo u polemici prema disciplinskim i dogmatskim pretenzijama crkve u svoje vrijeme« (*ibidem*).

Istovremeno, koliko se god osjećao blizak luteranstvu, upravo vjera (odnosno pokušavanje da vjeruje) u Bibliju i tradiciju, dva su izvora objave, koji mu omogućuju da se identificira s kršćanstvom, pa je utoliko kršćanin. S druge strane, Vattimo je svjestan kako je Crkva-tradicija koja mu je prenijela Bibliju, tj. ona s kojom se on identificira, sve manje hijerarhijska organizacija koju poznajemo, »koja je postala nepogrešivom tek 1870« (*ibidem*), a sve više zajednica kršćana, koja se znatno »razlikuje u svojim gledanjima i promišljanjima kršćanske prakse od vatikanskih palača« (*ibidem*).

Drugim riječima, kršćanstvo je za Vattima neraskidivo povezano s komunističkim nadama, jer su one »već pripadale vjeri i praksi prvih kršćanskih zajednica, koje su se kako smo pročitali s bolom i čuđenjem u enciklici *Deus caritas est* pape Bendeikta XVI, poslije 'naravno' izgubile« (*ivi*: 4, 5). ³ Odnosno nikada više nisu bile oživljene poslije »'Konstantinove donacije' učinivši od Crkve-hijerarhiju, sve više ono što ona danas jest, vjernog saveznika konzervativnosti« (*ivi*: 5). Utoliko Vattimo smatra kako promjena društvenih i ekonomskih struktura vlasti u Italiji, pa i u cijelom zapadnom svijetu, zahtijeva prije svega promjenu Crkve. Osobito u zapadnom svijetu, jer se u njemu »kapitalistički poredak i dalje poziva na utvaru ateističkog komunizma, da bi obranio svoju vlast i sve nepravde i razlike koje stvara« (*ibidem*).

Preobrazba crkve, za Vattima, opravdana je i nužna, tim više ako se uzme u obzir uloga što je igra religija u »sukobu civilizacija«, o kojem se sve više govori, a koji nije drugo nego »ideološka maska borbe za obranu kapitalističke dominacije nad resursima planete« (*ibidem*). Sve to dovodi autora do uvjerenja kako je nemoguće zamisliti »budućnost religije koja nije i budućnost komunizma« (*ibidem*).

S obzirom na to da je djelo svojevrsna politička autobiografija, razumljivo je što se ono osobito referira na autorovo političko iskustvo europskog zastupnika stranke lijevih demokrata (DS). ⁴ Iskustvo obilježeno dubokim razočarenjem. Utoliko jedno od prvih poglavlja knjige nosi naslov »Europska

iluzija«. Naravno, ne radi se o kritici ideje Europe kao takve, već o kritici onoga u što se ta ideja pretvorila ili pretvara, odnosno onoga što Europa u ovome trenutku zbiljski jest. Sam autor priznaje da je vjerovao u Europu, misleći u jednom trenutku da se njena bit može promišljati unutar binoma »Socijalizam ili Europa«. Veličinu projekta ujedinjene Europe vidio je prije svega u njenoj 'umjetnosti' – artificijelnosti! Dakle, u konkretnom pokušaju da se prvi puta u povijesti na miran način stvori jedan demokratski svijet. No takav put Europe, koji može biti demokratski i slobodarski samo utoliko što je artificijelan, izjalovio se s uplitanjem Europe u irački i afganistanski rat, te krizom demokracije u Uniji.⁵ Odnosno porazom druge utopije. Druge, jer je nastala nakon pada takozvanih socijalističkih režima, utopije o mogućnosti stvaranja jednog demokratskog svijeta nakon završetka hladnog rata. Utopija se pretvorila u parodiju upravo zato što je hladni rat zamijenjen mnoštvom ratova širom zemaljske kugle, a ta nova geopolitička situacija nazvana je *pax americana*; iako »rat nikada nije bio toliko blizu kao danas« (ivi: 28).

Jedan od uzroka takve svjetske situacije Vattimo vidi u tome što proglašena i razglašena smrt ideologijâ nije drugo nego nametanje najveće moguće ideologije. One o kraju povijesti. Njezino je izvorište u namjernom 'zaboravu' činjenice da »potpuno oslobođenje od svih zala nije za nas: možemo biti oslobođeni samo ako raspoložemo alternativama, koje su po svojoj prirodi problematične«. (ivi: 29). Upravo svijest o nužnosti posjedovanja problematičnih alternativa jest ono što je navelo autora da (po)novno *nužno* – potraži/pronade komunističku nadu. Utoliko je Vattimovo uvjerenje da ono nasljedstvo Marxove misli kojeg se socijalisti nikada ne smiju odreći leži u onome što su »narodne demokracije sovjetskog tipa najviše izdale: ideju prema kojoj poli-

2

Gianni Vattimo, *Ecce comu. Come si ri-diventa ciò che si era*, Fazi Editore, Roma 2007., str. 3. U nastavku se ova knjiga referira pod oznakama *ibidem* i *ivi*.

3

Tezu o sličnosti prvih kršćana, pa utoliko teorijsko opravdanje katokomunizma, moguće je naći već u predgovoru iz 1895., F. Engelsa za Marxovo djelo *Klasne borbe u Francuskoj* (1850.), u kojem se osvrtao na Bismarckove antisocijalističke zakone. U tom je kontekstu Engels napisao: »Bilo je to skoro točno prije 1600 godina. Tada je po rimskom carstvu vršljala također jedna opasna stranka prevrata. Ona je potkopavala religiju i sve osnove države; ona je otvoreno poricala da je careva volja najviši zakon, ona je bila bez domovine, internacionalna, ona se širila preko svih provincija... i preko državnih granica. Ona je dugo rila podzemno u tajnosti... Ta stranka prevrata, poznata pod imenom *kršćana*, bila je također snažno zastupljena u vojsci; čitave legije bile su kršćanske. Kada su ih slali da prisustvuju žrtvenim ceremonijama poganske državne crkve, da tamo odaju vojničku počast, prevratnički vojnici bili su toliko drski da su u znak protesta stavljali na šljemove naročiti znak – križ. [...] Car Dioklecijan nije mogao više mirno gledati kako se u njegovoj vojsci potkopavaju red, poslušnost... Donio je jedan zakon protiv socijalista, htjedoh reći kršćana. Skupovi prevratnika bili su zabranje-

ni, njihove prostorije zatvorene ili čak porušene, kršćanski znaci zabranjeni, križ itd., bili su zabranjeni kao crvene džepne maramice u Saksoniji. No ni taj izuzetni zakon nije ništa pomogao... kažu, čak da su Nikomediji upali u carevu palaču. Tada se on osvetio velikim progonima kršćana od godine 303. naše ere. Taj progon bio je posljednji svoje vrste. I on je bio toliko uspješan da se vojska sedamdeset godina kasnije sastojala pretežno od kršćana...«. Friedrich Engels, »Uvod u *Klasne borbe u Francuskoj* K. Marxa«, u: *Glavni radovi Marxa i Engelsa*, Stvarnost, Zagreb 1978., str. 443–443.

4

DS – kratica za Democratici di sinistra, hrv.: Lijevi demokrati. Gianni Vattimo bio je zastupnik DS-a u Europskom parlamentu od 1999. do 2003.

5

Izraz te krize, po Vattimu, insistiranje je i na spominjanju kršćanstava u ustavu Unije. Za Vattima ne postoji neka dana i zadana ljudska priroda, pa utoliko ni prirodna religija i religioznost o kojoj govore oni koji se zalažu za njeno spominjanje. On se suprotstavlja takvim zahtjevima, ne stoga što je kršćanin i katolik, već upravo zato što je kršćanin, jer baš je kršćanstvo ukazalo »da prirodna religija jest samo praznovjerje i idolatrija« (ivi: 12).

tička ekonomija nije prirodna znanost, te utoliko ne može autorizirati nikakvo rigidno planiranje ekonomije« (*ivi*: 10). Dakle, ono što je živo u Marxovoj misli jest prije svega svijest o tome da ono što je etički i ljudski vrijedno nije zalaganje za neku prirodnu ‘esenciju’,⁶ već za ideju o uzimanju pune odgovornosti za argumentirane odabire.

Rastuća proletarizacija, čak i u tzv. bogatim dijelovima svijeta, sve više upućuje na rastući sukob gospodara i slugu,⁷ »unutrašnje ‘štićenike’ i ‘vanjske’ izopćenike...« (*ivi*: 17). Ali i unutar tvrđave bogatih i zaštićenih

»... sve je naglašenija razlika između gospodara i slugu; ovi posljednji trebali bi se obzirom na nepostojanje trećeg puta, osjećati u potpunosti sudionicima svijeta u kojem žive... bivajući spremni zajedno sa svojim gospodarima braniti svim sredstvima njihov ‘demokratski poredak’« (*ibidem*).

Dok je svim onima izvana, koji se bune protiv takvog poretka, dano zajedničko ime teroristâ, odnosno neprijateljâ, »našeg blagostanja, naše civilizacije, istinskog čovječanstva« (*ibidem*). Uzevši u obzir takvu svjetsku situaciju postavlja se pitanje: a što ako konačno shvatimo »da su sve revolucije, i pokreti otpora, bile započete pod oblikom ‘terorističkih činova’?« (*ivi*: 18). Implicitan odgovor jest u činjenici da se danas takvo pitanje čini bogohulim postavljati, što jasno ukazuje koliko je stvarne slobode u vrlome novom svijetu u kojem živimo.

Dakle, proglašenje kraja svih ideologijâ, čija je evidentna posljedica kontinuirano i permanentno smanjenje sloboda, osnovni je motiv obnavljanja potrebe za postavljanjem pitanja komunizma.

Naravno pitanje koje se nameće jest sljedeće: o kojem to komunizmu Vattimo govori? Naravno o onom *slabom*. No, što je to ‘slabi komunizam’ i što je ono što nas na njega nužno vraća? Kada se zapitamo, koja je teorijska perspektiva ljevice danas za Vattima, prvo moramo biti svjesni da je ideja o kraju ideologijâ u politici dovela ljevicu na pozicije onoga što on naziva »empiristički craxizam«,⁸ tj. teoretiziranje i svođenje pitanja ljevice samo na pitanje *pobjede na izborima*, i to naravno pod svaku cijenu. Upravo suprotno tome, Vattimo smatra da ako ljevica

»... ne želi izgubiti glavu i srce, osim glasova, i već dijelom izgubljenog obraza, može se samo pozvati na svoje teorijski najdublje... nasljedstvo, danas izuzetno aktualno, baš kada se većina njenih rukovodilaca kune da nikada nisu bili komunisti« (*ivi*: 34).

Naravno, Vattimo govori o vraćanju Marxu i njegovu nasljeđu, jer ono što je najživlje danas u Marxovoj misli jest Marxovo »predviđanje (proročanstvo?) o progresivnoj proletarizaciji društva, prvo radnika, a danas i srednjih klasa...« (*ibidem*). To proročanstvo, po Vattimu, »nikada nije bilo tako očigledno ostvareno« (*ibidem*) kao danas. Utoliko je odgovor na pitanje kako se može biti komunist nakon 1990., sadržan u paroli:

»Realni je komunizam pao, živio idealni komunizam« (*ivi*: 36).

Ali pozor, iako se radi o paroli, ona nije obična fraza, već je fundirana, s jedne strane, na praktičnoj činjenici o rastućem siromaštvu u svijetu, zatvaranju i sužavanju prostora sloboda pod izlikom opasnosti od svjetskog terorizma, izlikom koja nije drugo nego maska da bi se vladalo sve oskudnijim prirodnim resursima planete, te s druge strane, na teorijskoj postavci suprotstavljanju naturalističkim postavkama; jer »projekt ljudske emancipacije može se zasnivati samo na potrazi za jednakošću, i političkoj kulturi koja ispravlja ‘prirodne’ nepravde«⁹ (*ivi*: 37). Dok je desnica izraz maksimalnog naturalizma,

»rađamo se različiti te je dobro da iskoristimo prirodne razlike u promicanju kompetitivnosti, razvoja, dakle tržišta« (*ibidem*), ljevica se zalaže ne za 'društvo prirode' već *kulture*.

»Jednakost treba osvojiti. Naravno bez nasilja, dok je moguće. Ali i bez fetiša o 'preživljavanju' pod svaku cijenu te vrijednosti života kao čiste biološke činjenice.« (*ibidem*)

Kada je Vattimo u javnosti počeo iznositi ovakve teze, te je izašao iz stranke lijevih demokrata (DS) i prišao PdCI¹⁰ (2004.), u talijanskoj su se javnosti počela postavljati pitanja, je li otac *slabe misli* promijenio mišljenje, odrekao se svega onoga što je godinama poučavao i zagovarao.¹¹ Tako je 2004. godine, u listu *Il manifesto* izašlo pismo jednog srednjoškolskog profesora upućeno Vattimu, čija je namjera sintetizirana u pitanju »Gianni Vattimo se vratio jakoj misli?«. Upravo je ova knjiga odgovor na to pitanje, pa tako i nije čudno što se u njoj nalazi kako to pismo tako i odgovor na njega. Odgovor koji se može sintetizirati na sljedeći način: sama slaba misao se s vremenom pretvorila u ideologiju, involuirajući u svojevrsnu filozofiju povijesti. Vattimo je, započevši svoja promišljanja na Heideggeru i Nietzscheu, vidio u oslabljenju emancipacijsku nit u povijesti bitka. Odnosno vidio je »zapad kao zemlju zalaska prahistorije 'prirodnih zakona' ... u kojoj kršćanski slabi Bog više nije gospodar već brat« (*ivi*: 40). Utoliko za Vattima i sam program ljevice i nije drugo nego progresivno rastapanje apsoluta, otpočevši od ideoloških apsoluta, koji opravdavaju prirodne razlike.

U svojim teorijsko-političkom implikacijama, to danas znači povratak (nikad napuštenom) marksizmu, odnosno Marxovoj misli kao *ontologiji društvenog* bitka. Marksizmu kao bespoštednoj *kritici* svega postojećeg, utoliko okna na drugi i drukčiji mogući svijet.

Ono što po Vattimu danas ne samo omogućuje da se bude komunist već i ono što je najaktualnije u Marxovoj misli, jer bez toga se danas ne može ni promi-

6

Tako je npr. ustvrdio: »Čini se... da je kult radanja (reprodukcije) znak zastarjelosti, pribjegavanje onom što izgleda najprirodnije kada se izgubila svaka nada u sposobnost preživljavanja u ime vrijednosti, u ime projekta života koji bi trebao biti u stanju očarati i izazvati predanost. Aristotel je mislio kako je rađanje (reprodukcija) način kojim čovječanstvo može oponašati vječnost bogova. Ali to je mislio kao dobar poganin. No, što ima biblijski Bog, osobito onaj Novog Zavjeta, s takvim naturalističkim biologizmom?«. Gianni Vattimo, »L'amore debole vincerà«, u: *L'espresso*, 8. 6. 2006.

7

Evo kako Vattimo objašnjava poznati odnos sluge i gospodara: »Povijesno se mijenjaju ideali za koje se neko žrtvuje, ali ostaje radikalna razlika, a to je ona što ju je teoretizirao Hegel u svojoj analizi odnosa sluge i gospodara: sluga se oslobađa ropstava samo onda kada ima hrabrosti da stavi na kocku vlastiti život u borbi za slobodu. I ukoliko ne umre u borbi, njegov se život mijenja, postaje život slobodnog čovjeka« (*ivi*: 25]. Vidi: Georg Wilhelm Friedrich Hegel, *Fenomenologija duha*, Kultura, Zagreb 1955.

8

Po talijanskom političaru Bettinu Craxiju, glavnom tajniku Socijalističke partije osamdesetih godina, koji je pod svaku cijenu stvarao vladajuće koalicije, odričući se svake socijalističke tradicije.

9

Odnosno, kao što je Vattimo već pisao 1992: »Jednakost nije prirodna činjenica, štoviše, upravo je suprotno. Dakle, osigurati jednakost znači prije svega zamijeniti prirodni zakon zakonom razuma, koji se može zasnovati samo na slobodnom projektu...«. Gianni Vattimo, »Sinista di progetto«, *MicroMega*, br. 2/1992, str. 172.

10

PdIC je kratica za Partito dei Comunisti Italiani, hrv.: Partija talijanskih komunista.

11

O slaboj misli vidi: Gianni Vattimo – Pier Aldo Rovatti (ur.), *Il pensiero debole*, Feltrinelli, Milano 1983.

šljati svijet, jest Marxova postavka da »politička ekonomija nije prirodna znanost« (ivi: 41). Utoliko danas više nego ikada imamo potrebu za oslabljenim Marxom, eda bi »ponovno otkrili bez liberalnog srama istinu komunizma« (ibidem). Ali koja je to istina komunizma, o kojoj govori Vattimo? Radi se o promišljanju »komunizma kao ideala ‘pravednog’ društva, koje se kao takvo ne može misliti kao ‘savršeno’ društvo, tj. završeno društvo, koje bi izuzimalo bilo koju daljnju transformaciju, odnosno obnovu odozdo putem demokratskih oruđa« (ivi: 108). Drugim riječima, pravedno društvo nije savršeno društvo, već upravo otvoreno, ne zatvoreno društvo, u kojem se demokracija razvija kroz dijalektiku dijaloga suprotnosti. Takvo je društvo ono u kojem se razlike izražavaju u formi sukoba mišljenja o putovima što ih treba slijediti; u kojem interesi nisu nužno podudarni, ali je istodobno njegova glavna osobina da njime ne vladaju klasne razlike, razlike u bogatstvu, odnosno moć koja nastaje iz posjedovanja. Radi se, dakle, o idealnom pa utoliko anarhičnom komunizmu. Komunizam o kojem govori Vattimo prije svega jest »negacija postojećih vlasničkih odnosa...« (ivi: 87). Kada, pak, Vattimo govori o proletarijatu, on je svjestan da to nije više onaj isti proletarijat o kojem je pisao Marx, ili bolje, nije više samo takav kakav se susreće u Marxovim djelima. On je po svojoj prirodi bliži mnoštvu (moltitudine), o kojoj govori Negri,¹² iako Vattimo kritizira Negrijevu percepciju proletarijata, jer ona još uvijek sadrži u sebi jednu »mističku auru koju je bolje ostaviti po strani« (ivi: 80).

Novi proletarijat za Vattima čine oni

»... čije se ekstremno siromaštvo sastoji u tome što su primorani krenuti u obranu osnovnih uvjeta života na planeti, dok kapitalisti – čiji je broj sve manji, kao što je Marx predvidio – troše bezobzirno prirodne resurse kojih će uskoro nestati (2020. godine – smatra poznati Pentagonov izvještaj o budućim ratovima za zrak i vodu – i ne više od toga!)« (ibidem).

Utoliko se autor pita nije li »goli život« (*nuda vita*) o kojem govori Agamben, zapravo *Gattungswesen*, čiji je nosilac za Marxa bio proletarijat.¹³ Utoliko Vattimov odgovor na pitanje može li se danas biti komunist glasi: *Mora se*, obzirom da ni jedan drugi put nije u stanju promijeniti postojeću tendenciju kapitalizma stvaranja sve većih ekonomskih razlika.

Radi se, dakle, o svijesti da je danas nužnije nego ikad promišljati drugačije društvo. Pobuniti se protiv takozvane normalizacije, koja nije drugo do ideologija pobjednika kao što nas uči W. Benjamin u *Angelusu Novusu*. Komunizam, o kojem govori Vattimo, prije svega jest izlazak iz kapitalističkog sistema, koji danas više ne proizvodi ni bogatstvo ni emancipaciju. To je društvo oslobođeno metafizike¹⁴ u Heideggerovu smislu; svijet oslobođen zablude, da se mogu zasnovati i stvarati društva kao i činiti ljudska djela pretpostavljajući da se posjeduje objektivna spoznaja zbilje. Uostalom zbilja, ono realno, i nije drugo nego »postojeći poredak koji pobjednici... drže racionalnim te ga žele sačuvati (konzervirati)« (ivi: 120).¹⁵ Idealni komunizam utoliko je nerazdvojjiv od odbijanja bilo kakve metafizike, on je svojevrsna interpretacija, jer ne postoje fakti, postoje samo interpretacije, te je i ovo samo jedna od interpretacija. Radi se o komunizmu čije ideal-smjernice jesu savjeti (sovjeti), kao osnovni oblik demokracije, odnosno kako bi R. Unger rekao »high energy democracy«. ¹⁶ Naravno, sve to nužno ne rješava problem što ga Vattimo izražava riječima O. Wildea: »socijalizam je lijepa stvar, ali čini da izgubiš previše zabavnih večeri«. Odnosno ne rješava problem birokratizacije i sklerotizacije sovjeta – baze. Ali upravo zato komunizam o kojem govori Vattimo ne može biti nego idealan, odnosno Marxovim riječima, biti pokret, a u globalnom i masovnom društvu to nužno znači i anarhičan. Odnosno jedna interpretacija, jedan intelektualni put promišljanja i iznalaženja načina kako ostvariti jedno

neotuđeno društvo. Društvo koje će omogućavati svakom da se što više približi ideji, koju ima o sebi, te utoliko bude autentičniji.

Kojim će putem takvo društvo nastati, Vattimo naravno ne daje odgovor, ali podsjeća:

»Latini su nam ostavili poslovicu *propter vitam, vivendi perdere causas*: ‘za ljubav života, izgubiti razloge samog života’. U mnogo čemu naša bogata civilizacija izrazito bez smisla, cinična i razočarana, odgovara ovom opisu. Ne radi se o tome da se pripremimo za neki rat ili prihvatimo zakon nasilja. Radi se o tome da se uvjerimo kako se može staviti život na kocku, da bi se sagradio svijet u kojem više nitko ne treba umirati i riskirati život zbog volje i interesa drugih... Sagraditi svijet u kojem svi u potpunoj slobodi mogu izabrati vrijednost, Boga, u ime kojega živjeti život ili se žrtvovati, mogao bi biti ideal u ime kojega pobjeći od (života i) glupe smrti, na koju riskiramo da budemo osuđeni.« (ivi: 26)

Iz navedenog proizlazi kako za Vattima izgradnja slobodnog i zbiljski demokratskog društva nije moguća bez promišljanja novih oblika političkog djelovanja, koji počivaju na povijesnoj tradiciji zalaganja za ekonomsku jednakost među ljudima, promišljanju koje je oslobođeno metafizike, utoliko oslobođeno uvjerenja da se mogu stvarati društva i činiti djela, jer se posjeduju objektivna spoznaja zbilje. Drugim riječima, u vremenu u kojem proglašena smrt ideologija nije drugo nego nametanje najveće moguće ideologije, one o ispravnosti i »prirodnoj nužnosti« sve većih ekonomskih razlika, slaba se misao ne može nego okrenuti onome što joj je na području praktične filozofije uvijek bilo imanentno – mišljenju antitotalitarnog, slobodarskog, anarhičnog i oslabljenog komunizma. U danom povijesnom kontekstu to znači promišljanju novih oblika političkog djelovanja.

12

Vidi: Toni Negri – Michael Hardt, *Impero. Il nuovo ordine della globalizzazione*, Rizzoli, Milano 2001.

13

Vidi: Giorgio Agamben, *Homo sacer. Il potere sovrano e la nuda vita*, Einaudi, Torino 1995.

14

U tom smislu Vattimo govori o Heideggeru kao filozofu demokracije (kraja metafizike). Vidi: Gianni Vattimo, »Heidegger filozofo della democrazia«, *MicroMega*, br. 5/2003, str. 55–61. U istome članku, između ostalog, napisao je o Marxu i o Heideggeru: »Završeno je s vladarskom ulogom filozofa, jer više nema vladara. Poput Marxa, i Heidegger bi rekao da kraj metafizike, pa utoliko i kraj vladarskih pretenzija filozofije, nije nešto što se dogodilo zahvaljujući djelovanju filozofa.

Naravno, za njega je sve to dogadanje bitka kojem filozof treba samo ko-responderati. Ali kako se može vidjeti, udaljenost od Marxa čini se jako relativna...«. Gianni Vattimo, »Heidegger filozofo della democrazia«, *MicroMega*, br. 5/2003, str. 55–61.

15

Vidi: Georg Wilhelm Friedrich Hegel, *Osnovne crte filozofije prava*, Veselin Masleša – Svjetlost, Sarajevo 1989. i Friedrich Engels, »Ludwig Feuerbach i kraj klasične njemačke filozofije«, u: *Glavni radovi Marxa i Engelsa*, str. 1337–1366.

16

Robert M. Unger, *Towards a high energy democracy* [navodi se prema tal. izdanju: *Democrazia ad alta energia*, Fazi Editore, Roma 2007.].

Luka Bogdanić

From Weak Thought to Weak Communism

Abstract

*This article examines Gianni Vattimo's book-cum-political autobiography *Ecce comu. Come si diventa ciò che si era* (Rome, Fazi Editore, 2007). The principle value of this work lies in its discussion of the current political and theoretical position of the father of weak thought in relation to developments in his philosophical thought and his personal life. Vattimo's position has been directly influenced by the concrete historical moment of widening economical differences and dominant "economicism". More than any other previous work, in this book Vattimo calls for the need to think a communist ideal. With regard to the question over whether it is possible to be a communist today, Vattimo responds that not only is it a possibility but an imperative. In other words, if post-metaphysical philosophy of the present world intends to remain non-dogmatic, it must rediscover an anarchistic, libertarian and anti-totalitarian communism. Consequently, one of the goals of this paper is to explore what Vattimo means by being a Communist and his idea of Communism. The paper demonstrates that the Communism Vattimo has in mind is not a model of a perfect society but an ideal to follow in order to realize a truly democratic society.*

Key words

Gianni Vattimo, communism, Christianity, weak thought, Martin Heidegger, Friedrich Nietzsche, Karl Marx